

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра педагогіки та психології

Бедан В.Б.

КІБЕРПСИХОЛОГІЯ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
(для самостійної роботи здобувачів вищої освіти ступеня
магістра зі спеціальності 125 Кібербезпека та захист інформації)

Одеса 2023

УДК 159.98: (007: 004) (073)

Т 237

*Рекомендовано вченою радою
Міжнародного гуманітарного університету
(протокол № 5 від 2 липня 2023 р.)*

Рецензенти:

Максименко Ю. Б. – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри загальної та диференціальної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»;

Татьянчиков А.О – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»

Бедан В.Б.

Кіберпсихологія: навчально-методичні рекомендації (до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня магістра зі спеціальності 125 Кібербезпека та захист інформації) [Електронне видання]. Міжнародний гуманітарний університет. Одеса: Фенікс, 2023. – 38 с.

Навчально-методичні рекомендації з курсу «Кіберпсихологія» розроблено відповідно до навчального плану, вони складаються з навчальної програми курсу, методичних рекомендацій із проведення практичних занять, питань до самоконтролю, завдань для самостійної роботи, списку рекомендованої літератури. Вивчення дисципліни «Кіберпсихологія» допоможе здобувачам розвинути навички ефективного спілкування в інтернет-просторі (спілкування в соціальних мережах, самомаркетинг, спілкування діловими партнерами); компетентності діагностування та подолання негативних впливів кіберсередовища на особистість, що стане в нагоді в майбутній практичній діяльності.

Матеріали призначено для здобувачів вищої освіти ступеня магістра зі спеціальності 125 Кібербезпека та захист інформації Міжнародного гуманітарного університету.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Кіберпсихологія» є обов'язковою дисципліною професійної підготовки магістрів, що спрямована на вивчення соціально-психологічних та культурних феноменів кіберпростору, психологічних аспектів взаємодії комп'ютерних та інтернет-технологій з особистістю, особливостей віртуального спілкування та міжособистісної взаємодії, патогенних ефектів віртуального простору. Навчальна дисципліна «Кіберпсихологія» знайомить здобувачів вищої освіти з соціально-психологічними та культурними феноменами кіберпростору. Дисципліна спрямована на підготовку до професійної діяльності в умовах інтенсивного розвитку інтернет-середовища та розповсюдження медіаконтенту. Під час опанування навчальною дисципліною вивчаються психологічні аспекти взаємодії комп'ютерних та інтернет-технологій з особистістю, психологічні аспекти віртуального спілкування, патогенні ефекти віртуального простору (адикція, відхід у віртуальність, комп'ютерна та ігрова залежність, залежність від соціальних мереж, кіберсексуальність як девіація). Розглядаються поняття віртуальної ідентичності, тролінгу, колективного інтелекту.

Знання з «Кіберпсихології» допоможуть здобувачам розвинути навички ефективного спілкування в інтернет-просторі (спілкування в соціальних мережах, самомаркетинг, спілкування діловими партнерами); компетентності діагностування та подолання негативних впливів кіберсередовища на особистість, що стане в нагоді в майбутній практичній діяльності.

Мета навчального курсу «Кіберпсихологія» полягає у розкритті психологічних аспектів взаємодії особистості з комп'ютерними та інтернет-технологіями, міжособистісної взаємодії у віртуальному середовищі.

ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі повинні

отримати знання:

- історію розвитку та категоріальний апарат кіберпсихології;
- психологічні особливості сприйняття інформації людиною;
- основні психологічні аспекти та теорії взаємодії комп'ютерних та інтернет-технологій з особистістю;
- позитивні та негативні аспекти взаємодії людини кіберпростором;
- основні види кіберадикцій, методи їх діагностики;
- прийоми ефективного віртуального спілкування, особливості їх застосування в побутовій та професійній сферах;

Оволодіти вміннями:

- працювати з сучасними інформаційними ресурсами та технологіями, володіти методами пошуку, аналізу, узагальнення, систематизації інформації з різних джерел;
- виявляти професійно важливі технології, які мають соціально-психологічну та морально-етичну складову (сугестія, маніпуляції, інформаційні війни).
- застосовувати методи та прийоми ефективного віртуального спілкування;
- виявляти та досліджувати патогенні ефекти віртуального простору (адикцію, відхід у віртуальність, комп'ютерну та ігрову залежність, залежність від соціальних мереж тощо);
- аналізувати психологічні процеси, що протікають під час масових комунікацій
- володіти правилами віртуального етикету, нормами поведінки у віртуальному середовищі.

Опанувати навички:

- розрізняти різні види кіберзалежностей;
- виявляти та досліджувати патогенні ефекти кіберпростору, розробляти

рекомендації щодо подолання їх негативних наслідків;

- ефективного спілкування в кіберпросторі, провадження професійної діяльності за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій

- досліджувати систему зовнішніх та внутрішніх психологічних факторів, що визначають професійну комунікативну поведінку фахівців з соціальних медіа, вибір комунікативної технології

- виявляти, аналізувати несприятливі психологічні фактори та негативні наслідки, помилкові, афектні дії у професійній комунікаційній діяльності.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Тема 1. Кіберпростір і психіка

Поняття кіберпсихології. Визначення кіберпсихології роботах різних дослідників. Кіберпсихологія як новий напрямок психології, зв'язок з інженерною психологією. Співвіднесення понять «кіберпсихологія та інтернет-психологія». Передумови виникнення кіберпсихології як науки. Дж. Сулер, як засновник кіберпсихології. Історія та етапи розвитку кіберпсихології. Зарубіжні та вітчизняні дослідники в області кіберпсихології. Перспективи досліджень в кіберпсихології. Мережа Інтернет, як центр кіберпростору. Історія виникнення та розвитку Інтернету. Поняття інтернету речей. Поняття кіберпростору. Людина, як суб'єкт кіберпростору. Властивості кіберпростору. Зв'язок віртуального та реального простору. Поняття мережевого суспільства. Місце людини в мережевому суспільстві. Вплив кібертехнологій та кіберпростору на психіку людини.

Тема 2. Кіберпсихологія і цифрова медіакультура

Кіберсоціалізація цифрового покоління. Цифрова медіакультура. Цифрова компетентність. Медіаграмотність. Інформаційно-комунікативна компетентність. Кіберкультура і її феномени. Інтеграція в мережеві спільноти кіберкультури і соціальні ефекти розвитку мережі Інтернет (М. Дері та ін.) Концепція кіберкультури в працях класиків (М. Кастельс, Д. Харавей, Д. Белл. Кіберпанк, посткіберпанк, основні ідеї, представники, проблематика. Інтернет-субкультури: «хакери», «рольовіки», «геймери», «блогери» та ін. Гумор в інтернеті, кліше, популярні жарти та розіграші. Поняття інтернет-мему і способи його поширення. Абсурдна інтернет-культура: інфантілізм, дадаїзм, занепад моралі. Кіберфемінізм, криптоанархізм, маніфест незалежності кіберпростору. Соціально-політичні концепції Мережі. Правила та норми поведінки в мережі, кібер-етикет.

Тема 3. Психологія сприйняття інформації в інтернет-просторі

Поняття інформації. Види інформації. Властивості інформації. Важливість інформації в сучасному світі. Особливості залучення пізнавальних процесів відчуття, сприйняття, мислення, уваги, пам'яті, уяви до сприймання, переробки та збереження інформації. Поняття інформаційного суспільства та інформаційного простору. Характер розповсюдження та споживання інформації в інтернеті. Психологія сприйняття інформації в мережі: мультимедійність, гіпертекстовість, читання «по діагоналі». Психологія інтернет-пошуку (SEO) і більш ефективна дистрибуція журналістських текстів користувачам Мережі. Інформаційна залежність як ознака сучасного суспільства. Поняття інформаційного голоду. Психологічні особливості сприйняття інформації в інтернеті.

Тема 4. Кіберсоціалізація особистості

Поняття соціально адаптації та соціалізації в психології. Стадії соціалізації: адаптації, індивідуалізації, інтеграції, трудової діяльності. Поняття кіберсоціалізації, основні підходи до її визначення. Дослідження кіберсоціалізації в зарубіжній та вітчизняній науці. Теорія поколінь Вільяма Штрауса и Ніла Хоува. Покоління традиціоналістів, покоління бебі-бумерів, покоління X, Y, Z. Характеристика соціалізації в кіберпросторі різних поколінь. Цифрове покоління, як покоління, що від народження стикається з цифровими технологіями. Особливості соціалізації цифрового покоління. Складові процесу соціалізації у кіберпросторі. Соціалізація особистості в соціальних мережах. Показники кіберсоціалізації.

Тема 5. Психологія віртуального спілкування

Визначення процесу спілкування з точки зору загальної психології. Спілкування як суб'єкт-суб'єктна взаємодія, як обмін інформацією, як розуміння внутрішнього світу партнера. Поняття віртуального спілкування. Синхронне та асинхронне віртуальне спілкування. Спілкування в соціальних

мережах. Спілкування в чатах та месенджерах. Спілкування на інтернет-форумах. Спілкування через відеозв'язок. Спілкування під час групових відеоконференцій. Групи, спільноти, клуби – інтеграція в віртуальне середовище. Аксіологічна характеристика інтернет-середовища. Розшарування «віртуального Я» як постмодерністська концепція. Множинність «Я» в Інтернет, поняття колективної особистості і колективного інтелекту (swarm intelligence). Мережеве ім'я (нікнейм): види, принципи підбору, етичний аспект. Аватар як психологічний символ і соціокультурне явище (популярні типи, програми для створення, прочитання «віртуального портрета»). Фейки і гра в «підробку особистості». Поняття флейму, флуду, холівару, модератору. Мережевий етикет (нетикет). Коментування і його принципи. Тролінг і його соціально-культурні коріння. Конфлікти і проблеми спілкування в Мережі, способи їх вирішення. Особливості соціальної організації та групової динаміки в кіберпросторі. Особливості віртуального спілкування під час дистанційного навчання. Перепони віртуального спілкування. Відмінності реального та віртуального спілкування. Прийоми ефективного віртуального спілкування. Принципи безпеки при віртуальному спілкуванні. Вплив віртуального спілкування на дітей та підлітків. Методи контролю за віртуальним спілкуванням дітей. Спілкування у віртуальній реальності та спілкування зі штучним інтелектом, як реальність та як перспектива.

Тема 6. Психологія соціальних мереж

Поняття соціальної мережі. Історія виникнення та розвитку соціальних мереж. Мета соціальних мереж. Популярні соціальні мережі: Фейсбук, Інстаграм, Твітер, Гугл Плюс, Тікток, Лайк. Спільні та відмінні риси популярних соціальних мереж. Демографія соціальних мереж. Характеристика аудиторії соціальних мереж. Конструювання віртуального «Я». Стратегії самопрезентації в соціальній мережі. Психологічні портрети користувачів соціальних мереж, їх класифікація, мотиви. Характеристика

соціального середовища всередині соціальних мереж. Поняття віртуальних друзів, підписників, фоловерів. Психологічні особливості міжособистісної взаємодії в соціальних мережах. Віртуальні знайомства. Роль соціальної мережі в житті особистості. Коментарі, пости та лайки як засоби самовираження. Професійна та комерційна діяльність в соціальних мережах. Оформлення власної та комерційної сторінки, залучення підписників. Кіберадикції, пов'язані з соціальними мережами. Прийоми ефективної комунікації в соціальних мережах. Роль соціальних мереж в маніпулюванні масовою свідомістю.

Тема 7. Патогенні ефекти кіберпростору

Аналіз негативних проявів, які виникають в результаті взаємодії людини з кіберпростором. Визначення понять «кіберадикція», «інтернет-адикція», «кіберзалежність», «інтернет-залежність». Види кібер-адикцій: ігрова залежність, нав'язлива «фінансова» потреба, нав'язливий веб-серфінг, залежність від віртуального спілкування та віртуальних знайомств, залежність від соціальних мереж, кіберсексуальна залежність, номофобія, синдром фантомного дзвінку, кіберхондрія, кіберхвороба, фейсбук-депресія, «ефект пошукового рядку». Наслідки патогенного впливу кіберпростору на особистість та організм людини: зміна свідомості, викривлення реальності, порушення уваги, порушення сну, загублення здатності до емпатії та емоційного зв'язку з іншими людьми, підвищення егоцентризму. Психосоматичні розлади, пов'язані з взаємодією людини з кіберпростором. Діагностика патогенних ефектів кіберпростору: спостереження, бесіда, тестування. Психологічна допомога при різних видах кіберадикцій.

Основні види професійної діяльності у кіберпросторі: фріланс, блогерство, копірайтинг, рерайтинг, онлайн-навчання, психологічне консультування, інтернет-продажі, інтернет-маркетинг. Риси особистості необхідні для успішної професійної діяльності в Мережі. Організація

розпорядку дня та робочого місця. Професійно важливі якості особистості для роботи в Мережі. Контроль та самоконтроль діяльності. Вольова регуляція діяльності. Зміна праці та відпочинку. Оптимальна тривалість робочого часу. Протидія професійному та емоційному вигоранню. Підвищення ефективності роботи в інтернеті. Особливості створення власної інтернет-сторінки, ведення сторінки в соціальних мережах. Правила залучення та утримання клієнтів. Засоби аналізу цільової аудиторії.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1-2

(4 год.)

Тема 1. Кіберпростір і психіка

Питання до підготовки:

1. Кіберпсихологія як наука.
2. Історія виникнення та розвитку мережі Інтернет.
3. Поняття кіберпростору та мережевого суспільства.
4. Вплив кібертехнологій та кіберпростору на психіку людини.

Підготувати доповіді на теми:

1. Вклад Дж. Сулера в розвиток кіберпсихології.
2. Кіберпсихологія в Україні.
3. Кіберпсихологія в світі.
4. Перспективи кіберпсихології.
5. Штучний інтелект як заміна людині. Психологічні особливості взаємодії людини з штучним інтелектом.
6. Межа між реальним та віртуальним.
7. Поняття людино-комп'ютерної взаємодії.
8. Еволюція засобів людино-комп'ютерної взаємодії.
9. Теорії взаємодії у сфері «людина – комп'ютер» (Теорії Ж. Бодріяра, Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі, Р. Барта, Ю. Лотмана, Д. Рашкоффа, М. МакЛюена.)
10. Кіберпростір як предмет аналізу соціальної і клінічної психології.
11. Зрушення в психіці сучасної людини: сприйняття простору (М. Маклюен, Е. Боданіс, Е. Тоффлер), часу (Т. Еріксон), техніки («побутова медіатехніки», посткомп'ютерної пристрої, соціальні роботи та ін.)
2. Скласти хронологічну схему розвитку кіберпсихології.
3. Скласти бібліографію сучасних досліджень в області психології.

Підготуватись до дискусії на тему:

«Перспективи та наслідки заміни людини штучним інтелектом у різних сферах життя»

Література

1. Бебик В. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз: монографія МАУП, 2005
2. Квіт С. Масові комунікації: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ.: Києво-Могилянська академія, 2008.
3. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник /За ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Баришпольця. Київ: Міленіум, 2009. 440 с.
4. Мироненко Г. В. Час віртуального життя: монографія. Київ: Імекс-ЛТД, 2015. 134 с.
5. Махній М. М. Мережеве суспільство: кіберпсихологічний путівник. Київ: Academia.edu, 2018. 176 с.
6. Коновець О. Масова комунікація: теорії, моделі, технології: навч. посіб. К.: ЛГУ, 2009. 266 с.

Практичне заняття 3-4

(4 год.)

Тема 2. Кіберпсихологія і цифрова медіакультура

Питання до підготовки:

1. Кіберсоціалізація цифрового покоління
2. Цифрова медіакультура
3. Цифрова компетентність
4. Медіаграмотність
5. Інформаційно-комунікативна компетентність

Підготувати доповіді на теми:

1. Кіберкультура і її феномени.
2. Інтеграція в мережеві спільноти кіберкультурі і соціальні ефекти розвитку мережі Інтернет (М. Дері та ін.)
3. Концепція кіберкультури в працях класиків (М. Кастельс, Д. Харавей, Д. Белл).
4. Киберпанк, посткіберпанк, основні ідеї, представники, проблематика.
5. Інтернет-субкультури: «хакери», «рольовіки», «геймери», «блогери» та ін.
6. Гумор в інтернеті, кліше, популярні жарти та розіграші.
7. Поняття інтернет-мему і способи його поширення.
8. Абсурдна інтернет-культура: інфантілізм, дадаїзм, занепад моралі.
9. Кіберфемінізм, криптоанархізм, маніфест незалежності кіберпростору.
10. Соціально-політичні концепції Мережі.
11. Правила та норми поведінки в мережі, кібер-етикет.
12. Перспективи розвитку людино-комп'ютерної взаємодії.
13. Проблема взаємодії людини з комп'ютером з точки зору філософії.
14. Застосування доповненої реальності у різних сферах життя та діяльності.
15. Відомі теорії взаємодії людини з комп'ютерною системою.

16. Вихід до віртуальної реальності як механізм психологічного захисту.

Скласти бібліографію досліджень, присвячених проблемі людино-комп'ютерної взаємодії, з вказанням посилань на електронні джерела.

Написати рецензію на дослідження компанії Microsoft «Бути людиною. Взаємодія людини та комп'ютера у 2020 році».

Скласти перелік інформаційних інтернет-ресурсів, присвячених кіберкультурі. Навести посилання.

Скласти глосарій інтернет-мови.

Література

1. Бебик В. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз: монографія МАУП, 2005

2. Квіт С. Масові комунікації: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ.: Києво-Могилянська академія, 2008.

3. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник /За ред. Л. А. Найдьоновой, О. Т. Баришпольця. Київ: Міленіум, 2009. 440 с.

4. Мироненко Г. В. Час віртуального життя: монографія. Київ: Імекс-ЛТД, 2015. 134 с.

5. Махній М. М. Мережеве суспільство: кіберпсихологічний путівник. Київ: Academia.edu, 2018. 176 с.

6. Коновець О. Масова комунікація : теорії, моделі, технології: навч. посіб. К.: ЛГУ, 2009. 266 с.

Практичне заняття 5-6

Тема 3. Психологія сприйняття інформації в інтернет-просторі

Питання до підготовки:

1. Інформація в сучасному світі.
2. Характер розповсюдження та споживання інформації в інтернеті.
3. Психологія сприйняття інформації в мережі: мультимедійність, гіпертекстовість, читання «по діагоналі».
4. Інформаційна залежність як ознака сучасного суспільства.

Підготувати доповіді на теми:

1. Поняття інформаційного суспільства та інформаційного простору.
2. Характер розповсюдження та споживання інформації в інтернеті.
3. Психологія інтернет-пошуку (SEO) і більш ефективна дистрибуція (за вибором: журналістських, психологічних) текстів користувачам Мережі.
4. Інформаційна залежність як ознака сучасного суспільства.
5. Поняття інформаційного голоду.
6. Психологічні особливості сприйняття інформації в Інтернеті.
7. Актуальність твердження «Хто володіє інформацією, той володіє світом» сьогодні.
8. Інформація як скарб, знання, товар, зброя.
9. Інформаційна залежність як ознака сучасного суспільства.

Скласти бібліографію досліджень, присвячених проблемі психології сприйняття інформації в інтернеті.

Кіберпсихологічний практикум

Провести діагностику особливостей сприйняття Інтернету за допомогою Методики дослідження особливостей сприйняття інтернету на основі ситуативних завдань (Камінська О. В., 2016). Проаналізувати отримані результати, інтерпретувати та оформити у вигляді звіту.

Література

1. Варіативність соціалізації особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства : монографія / авт. колектив : Н. М. Токарева, А. В. Шамне, О. О. Халік та ін.; ред. Н. М.Токаревої. Київ : ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. 220 с.
2. Камінська О. В. Психологічні основи інтернет-залежності молоді: дис. докт. психол. наук. Одеса, 2017. 822 с.
3. Махній М. М. Еволюція інтимності: від Едему до Мережі. Київ: Academia.edu, 2017. 520 с.
4. Махній М. М. Его і Тінь: психологія самопізнання. Чернівці: Видавець Лозовий В. М., 2013. 416 с.
5. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник /За ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Баришпольця. Київ: Міленіум, 2009. 440 с.
6. Мироненко Г. В. Час віртуального життя: монографія. Київ: Імекс-ЛТД, 2015. 134 с.
7. Найдьорова Л. А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: підручник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 244 с.
8. Немеш О. М. Віртуальна діяльність особистості: структура та динаміка психологічного змісту: монографія. Київ: Слово, 2017. 391 с.

Практичне заняття 7-8

Тема 4. Кіберсоціалізація особистості

Питання до підготовки:

1. Поняття соціально адаптації та соціалізації в психології.
2. Поняття кіберсоціалізації, основні підходи до її визначення.
3. Теорія поколінь Вільяма Штрауса и Ніла Хоува.
4. Характеристика соціалізації в кіберпросторі різних поколінь.
5. Складові процесу соціалізації у кіберпросторі.

Підготувати доповіді на теми:

1. Дослідження кіберсоціалізації в зарубіжній та вітчизняній науці.
2. Покоління традиціоналістів, покоління бебі-бумерів, покоління X, Y, Z.
3. Характеристика соціалізації в кіберпросторі різних поколінь.
4. Цифрове покоління, як покоління, що від народження стикається з цифровими технологіями.
5. Особливості соціалізації цифрового покоління.
6. Складові процесу соціалізації у кіберпросторі.
7. Соціалізація особистості в соціальних мережах.
8. Показники кіберсоціалізації.

Підготуватись до дискусії на тему:

«Теорія поколінь: що після Z?»

Кіберпсихологічний практикум

1. Скласти бібліографію досліджень, присвячених проблемі кіберсоціалізації.
2. Підібрати методи діагностики кіберсоціалізації.
3. Провести діагностику рівня соціальної адаптації за методикою Діагностика соціально-психологічної адаптації (К. Роджерс, Р. Даймонд). Проаналізувати отримані результати, інтерпретувати та оформити у вигляді звіту.

Література

1. Варіативність соціалізації особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства: монографія / авт. колектив: Н. М. Токарева,

А. В. Шамне, О. О. Халік та ін.; ред. Н. М.Токаревої. Київ: ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. 220 с.

2. Камінська О. В. Психологічні основи інтернет-залежності молоді: дис. докт. психол. наук. Одеса, 2017. 822 с.

3. Махній М. М. Еволюція інтимності: від Едему до Мережі. Київ: Academia.edu, 2017. 520 с.

4. Махній М. М. Его і Тінь: психологія самопізнання. Чернівці: Видавець Лозовий В. М., 2013. 416 с.

5. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник /За ред. Л. А. Найдьоновой, О. Т. Баришпольця. Київ: Міленіум, 2009. 440 с.

6. Мироненко Г. В. Час віртуального життя: монографія. Київ: Імекс-ЛТД, 2015. 134 с.

7. Найдьорова Л. А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: підручник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 244 с.

8. Немеш О. М. Віртуальна діяльність особистості: структура та динаміка психологічного змісту: монографія. Київ: Слово, 2017. 391 с.

Практичне заняття 9-10

Тема 5. Психологія віртуального спілкування

Питання до підготовки:

1. Визначення процесу спілкування з точки зору загальної психології.
2. Поняття віртуального спілкування, його характеристика та види.
3. Форми віртуального спілкування.
4. Визначення образу «Я» при віртуальному спілкуванні.
5. Особливості віртуального спілкування під час дистанційного навчання.
6. Перепони віртуального спілкування.
7. Прийоми ефективного віртуального спілкування.
8. Принципи безпеки при віртуальному спілкуванні.
9. Вплив віртуального спілкування на дітей та підлітків.
10. Методи контролю за віртуальним спілкуванням дітей.

Підготувати доповіді на теми:

1. Сучасне та майбутнє віртуального спілкування.
2. Конфлікти і проблеми спілкування в Мережі, способи їх вирішення.
3. Безпечне віртуальне спілкування.
4. Психологічні особливості ділового віртуального спілкування.
5. Віртуальне спілкування в системі дистанційного навчання
6. Спілкування в Інтернет, психологічні проблеми віртуального спілкування.
7. Мистецтво спілкування в Інтернет, або казкотерапія в дії.
8. Психологічні особливості спілкування в соціальних мережах.

Завдання для виконання (письмово)

Скласти набір правил мережевого етикету.

Написати есе на тему:

«Психологічна діяльність у віртуальному просторі»

Підготувати доповіді на теми:

1. Психологічна допомога онлайн: аргументи за та проти.
2. Самопрезентація психолога в Мережі, пошук клієнтів.
3. Застосування інноваційних технології при роботі психолога онлайн.
4. Інтерактивні технології психодіагностики.

2. Проаналізувати популярність пошукових запитів (за допомогою сервісу Google Trends): «психолог онлайн», «віддалена психологічна допомога», «психологічна консультація онлайн». Проаналізувати популярність запитів в Україні в цілому та за окремими регіонами в різні часові проміжки.

Кіберпсихологічний практикум

Опрацювати проєктивну методику «Я в інтернеті» (Камінська О. В., 2016). Проаналізувати та інтерпретувати результати діагностики. Скласти психологічний портрет користувача соц.мереж.

Скласти порівняльну таблицю на тему: Віртуальна і розмовна лексика: досвід порівняльного аналізу.

Підготувати презентації на тему:

1. Психологічні фактори впливають на навчальну та професійну діяльність в онлайн-форматі
2. Особливості навчальної та професійної діяльності в онлайн-форматі
3. Переваги та недоліки онлайн-навчання
4. Переваги та недоліки онлайн-професійної діяльності
5. Поради ви можете дати студентам, які навчаються або працюють в онлайн-форматі
6. Особливості навчальної та професійної діяльності онлайн. Що враховувати при її організації та проведенні?
7. Ризики та можливості використання цифрових технологій у навчальній та професійній діяльності

Література

1. Варіативність соціалізації особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства : монографія / авт. колектив : Н. М. Токарева, А.

В. Шамне, О. О. Халік та ін.; ред. Н. М.Токаревої. Київ : ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. 220 с.

2. Камінська О. В. Психологічні основи інтернет-залежності молоді: дис. докт. психол. наук. Одеса, 2017. 822 с.

3. Махній М. М. Еволюція інтимності: від Едему до Мережі. Київ: Academia.edu, 2017. 520 с.

4. Махній М. М. Его і Тінь: психологія самопізнання. Чернівці: Видавець Лозовий В. М., 2013. 416 с.

5. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник /За ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Баришпольця. Київ: Міленіум, 2009. 440 с.

6. Мироненко Г. В. Час віртуального життя: монографія. Київ: Імекс-ЛТД, 2015. 134 с.

7. Найдьорова Л. А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: підручник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 244 с.

8. Немеш О. М. Віртуальна діяльність особистості: структура та динаміка психологічного змісту: монографія. Київ: Слово, 2017. 391 с.

Практичне заняття 11-12

Тема 6. Психологія соціальних мереж

Питання до підготовки:

1. Поняття соціальної мережі. Історія виникнення та розвитку соціальних мереж.
2. Демографія соціальних мереж. Характеристика аудиторії соціальних мереж.
3. Психологічні особливості міжособистісної взаємодії в соціальних мережах.
4. Кіберадикції, пов'язані з соціальними мережами.

Підготувати доповіді на теми:

1. Перша соціальна мережа.
2. Вплив соціальних мереж на підсвідомість.
3. Залежність від соціальних мереж.
4. Знайомства в соціальних мережах: психологічний аспект.
5. Психологічні аспекти прагнення до великої кількості віртуальних друзів та лайків.

Завдання для індивідуального виконання

1. Скласти бібліографію досліджень, присвячених проблемі психологічних особливостей спілкування особистості в соціальних мережах, з вказанням посилань на електронні джерела.
2. Скласти психологічний портрет людини за профілем в соціальній мережі.
3. Проаналізувати особисту та комерційну сторінку в соціальній мережі.

Підготувати доповіді на теми:

1. Фріланс як нова форма професійної діяльності.
2. Психологічні особливості інтернет-реклами.
3. Психологічні особливості дистанційного навчання.

4. Дистанційна освіта як повноцінна заміна традиційної: психологічний аспект.
5. Емоційне вигорання фахівців, які працюють віддалено.
6. Законодавче регулювання віртуальної діяльності.
7. Розлади психічного та соматичного здоров'я фахівців, які працюють віддалено.

Завдання для індивідуального виконання у вигляді есе

1. Психологічні особливості діяльності в мережі Інтернет (один вид діяльності на вибір).
2. Скласти психологічний портрет людини, яка буде ефективно працювати віддалено.

Кіберпсихологічний практикум

Провести діагностику мотивації інтернет-користування. Для проведення обстеження особи за методикою діагностики мотивації використання інтернету за допомогою незакінчених речень (Камінська О. В., 2016), Методика діагностики рівня соціальної фрустрованості (В.В. Бойко), Експрес-діагностика рівня соціальної фрустрированості (Л. І. Вассерман)

Література

1. Варіативність соціалізації особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства : монографія / авт. колектив : Н. М. Токарева, А. В. Шамне, О. О. Халік та ін.; ред. Н. М.Токаревої. Київ : ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. 220 с.
2. Камінська О. В. Психологічні основи інтернет-залежності молоді: дис. докт. психол. наук. Одеса, 2017. 822 с.
3. Махній М. М. Еволюція інтимності: від Едему до Мережі. Київ: Academia.edu, 2017. 520 с.
4. Махній М. М. Его і Тінь: психологія самопізнання. Чернігів: Видавець Лозовий В. М., 2013. 416 с.

5. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник /За ред. Л. А. Найдьонові, О. Т. Баришпольця. Київ: Міленіум, 2009. 440 с.
6. Мироненко Г. В. Час віртуального життя: монографія. Київ: Імекс-ЛТД, 2015. 134 с.
7. Найдьорова Л. А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: підручник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 244 с.
8. Немеш О. М. Віртуальна діяльність особистості: структура та динаміка психологічного змісту: монографія. Київ: Слово, 2017. 391 с.

Практичне заняття 13-14

Тема 7. Патогенні ефекти кіберпростору

Питання до підготовки:

1. Поняття кіберадикції та кіберзалежності.
2. Види кіберадикцій.
3. Наслідки патогенного впливу кіберпростору на особистість та організм людини.
4. Психосоматичні розлади, пов'язані з взаємодією людини з кіберпростором.
5. Діагностика патогенних ефектів кіберпростору.
6. Психологічна допомога при різних видах кіберадикцій.

Підготувати доповіді на теми:

1. Провокативні практики інтернет-дискурсу
2. Фейковість
3. Аутинг
4. Флуд
5. Тролінг
6. Флеймінг
7. Кібербулінг
8. Інтернет-залежність
9. Веб-серфінг
10. Смартфоманія
11. Селфізм
12. Кіберсекс
13. Кібершахрайство

Підготуватись до дискусії на тему:

«Психологічні аспекти діяльності в віртуальному просторі»

Підготувати есе на теми:

1. Основні види професійної діяльності у кіберпросторі.
2. Професійно важливі якості особистості для роботи в Мережі.

3. Підвищення ефективності роботи в інтернеті.
4. Особливості створення власної інтернет-сторінки, ведення сторінки в соціальних мережах
5. Психологічні причини ігрової залежності.
6. Залежність від онлайн-покупок.
7. Причини та наслідки кіберсексуальної залежності.
8. Причини та симптоми кіберхвороби.
9. Кіберхондрія як різновид іпохондрії.
10. Феномен фейсбук-депресії.
11. Залежність від постійного доступу в інтернет.
12. Смартфономанія як вид кіберадикції.
13. Діагностика кіберадикцій.
14. Методи психокорекції та психотерапії кіберадикцій.

Завдання для індивідуального виконання

1. Підібрати методики діагностики кіберзалежностей. Провести тестування своєї групи або знайомих за допомогою сервісу гугл форми або ін. платформ. Обробити, узагальнити та інтерпретувати отримані результати.
2. Скласти бібліографію досліджень, присвячених проблемі психологічних особливостей кіберадикцій, з вказанням посилань на електронні джерела.
3. Розробити рекомендації щодо зниження залежності від інтернету.

Підготувати доповіді

1. Фріланс як нова форма професійної діяльності.
2. Психологічні особливості інтернет-реклами.
3. Психологічні особливості дистанційного навчання.
4. Дистанційна освіта як повноцінна заміна традиційної: психологічний аспект.
5. Емоційне вигорання фахівців, які працюють віддалено.
6. Законодавче регулювання віртуальної діяльності.
7. Розлади психічного та соматичного здоров'я фахівців, які працюють

віддалено.

8. Психологічні особливості діяльності в мережі Інтернет (один вид діяльності на вибір).

9. Особливості впливу Інтернету на психологічні особливості особистості дітей і підлітків.

10. Психологічні наслідки кібергбулінгу.

11. Соціокультурні та особистісні аспекти формування інтернет-залежності.

Кіберпсихологічний практикум

Провести діагностику видів інтернет-адикції, кіберсексуальної залежності, ігрової залежності (Камінська О., адаптація, 2016). Проаналізувати, інтерпретувати отримані результати. Скласти психологічний портрет Інтернет-користувача.

ФОРМИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня засвоєння здобувачем вивченої теми.

При поточному контролі оцінці підлягають:

- рівень теоретичних знань та вміння працювати з науковою літературою,
- знання матеріалу, продемонстрованого у виконаних завданнях самостійної роботи;
- активність та систематичність роботи на заняттях;
- результати виконання домашніх завдань, тестів, експрес-опитувань, доповідей, рефератів тощо.

Форми проведення поточного контролю: усне опитування студентів, розв'язування практичних завдань, тестові завдання, доповіді, реферати.

Проміжний контроль проводиться після вивчення відповідних тем або блоку тем з метою з'ясування ступеню засвоюваності здобувачами відповідного об'єму опрацьованого та вивченого матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань. Форми проведення проміжного контролю: контрольна робота, тестове опитування, співбесіда (усне спілкування).

Підсумковий контроль здійснюється у формі екзамену.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Кіберпсихологія як наука.
2. Історія виникнення та розвитку мережі Інтернет.
3. Поняття кіберпростору та мережевого суспільства.
4. Вплив кібертехнологій та кіберпростору на психіку людини.
5. Кіберсоціалізація цифрового покоління
6. Цифрова медіакультура
7. Цифрова компетентність
8. Медіаграмотність
9. Інформаційно-комунікативна компетентність
10. Інформація в сучасному світі.
11. Характер розповсюдження та споживання інформації в інтернеті.
12. Психологія сприйняття інформації в мережі: мультимедійність, гіпертекстовість, читання «по діагоналі».
13. Інформаційна залежність як ознака сучасного суспільства.
14. Поняття соціально адаптації та соціалізації в психології.
15. Поняття кіберсоціалізації, основні підходи до її визначення.
16. Теорія поколінь Вільяма Штрауса и Ніла Хоува.
17. Характеристика соціалізації в кіберпросторі різних поколінь.
18. Складові процесу соціалізації у кіберпросторі.
19. Визначення процесу спілкування з точки зору загальної психології.
20. Поняття віртуального спілкування, його характеристика та види.
21. Форми віртуального спілкування.
22. Визначення образу «Я» при віртуальному спілкуванні.
23. Особливості віртуального спілкування під час дистанційного навчання.
24. Перепони віртуального спілкування.
25. Прийоми ефективного віртуального спілкування.
26. Принципи безпеки при віртуальному спілкуванні.
27. Вплив віртуального спілкування на дітей та підлітків.
28. Методи контролю за віртуальним спілкуванням дітей.

29. Поняття соціальної мережі. Історія виникнення та розвитку соціальних мереж.
30. Демографія соціальних мереж. Характеристика аудиторії соціальних мереж.
31. Психологічні особливості міжособистісної взаємодії в соціальних мережах.
32. Кіберадикції, пов'язані з соціальними мережами.
33. Поняття кіберадикції та кіберзалежності.
34. Види кіберадикцій.
35. Наслідки патогенного впливу кіберпростору на особистість та організм людини.
36. Психосоматичні розлади, пов'язані з взаємодією людини з кіберпростором.
37. Діагностика патогенних ефектів кіберпростору.
38. Психологічна допомога при різних видах кіберадикцій.
39. Основні види професійної діяльності у кіберпросторі.
40. Професійно важливі якості особистості для роботи в Мережі.
41. Підвищення ефективності роботи в інтернеті.
42. Особливості створення власної інтернет-сторінки, ведення сторінки в соціальних мережах
43. Психологічні причини ігрової залежності.
44. Залежність від онлайн-покупок.
45. Причини та наслідки кіберсексуальної залежності.
46. Причини та симптоми кіберхвороби.
47. Кіберхондрія як різновид іпохондрії.
48. Феномен фейсбук-депресії.
49. Залежність від постійного доступу в інтернет.
50. Смартфономанія як вид кіберадикції.
51. Діагностика кіберадикцій.
52. Методи психокорекції та психотерапії кіберадикцій.

53. Основні теорії людино-комп'ютерної взаємодії.
54. Психологічні особливості взаємодії людини з штучним інтелектом.
55. Поняття інформації, її види, форми та властивості.
56. Психологія сприйняття інформації в мережі.
57. Психологія інтернет-пошуку.
58. Особливості соціальної організації та групової динаміки в кіберпросторі.
59. Перепони віртуального спілкування.
60. Методи підвищення ефективності віртуального спілкування.
61. Характеристика соціальних мереж. Демографія соціальних мереж.
62. Психологічні портрети користувачів соціальних мереж, їх класифікація, мотиви.
63. Психологічні особливості міжособистісної взаємодії в соціальних мережах.
64. Професійна та комерційна діяльність в соціальних мережах.
65. Роль соціальних мереж в маніпулюванні масовою свідомістю.
66. Кіберкультура і її феномени.
67. Концепція кіберкультури в працях класиків.
68. Інтернет-субкультури.
69. Правила та норми поведінки в мережі, кібер-етикет.
70. Визначення понять «кіберадикція», «інтернет-адикція», «кіберзалежність», «інтернет-залежність».
71. Наслідки патогенного впливу кіберпростору на особистість та організм людини.
72. Діагностика патогенних ефектів кіберпростору.
73. Психологічна допомога при різних видах кіберадикцій.
74. Основні види професійної діяльності у кіберпросторі.
75. Професійно важливі якості особистості для роботи в Мережі.
76. Протидія професійному та емоційному вигоранню в Мережі.

КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ

(для екзамену)

Рівень знань оцінюється:

- **«відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів.** Здобувач виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- **«добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів.** Здобувач володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- **«добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів.** Здобувач відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

- **«задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів.** Здобувач був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна

кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

- **«задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів.** Здобувач був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- **«незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» FX – від 35 до 59 балів.** Здобувач володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

- **«незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 1 до 34 балів.** Здобувач не володіє навчальним матеріалом.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C		
64-73 (5)	D	Задовільно	
60-63 (4)	E		
35-59 (3)	Fx	незадовільно	не зараховано
1-34 (2)	F		

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Варіативність соціалізації особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства : монографія / авт. колектив: Н. М. Токарева, А. В. Шамне, О. О. Халік та ін.; ред. Н. М.Токаревої. Київ: ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. 220 с.
2. Камінська О. В. Психологічні основи інтернет-залежності молоді: дис. докт. психол. наук. Одеса, 2017. 822 с.
3. Махній М. М. Еволюція інтимності: від Едему до Мережі. Київ: Academia.edu, 2017. 520 с.
4. Махній М. М. Его і Тінь: психологія самопізнання. Чернігів: Видавець Лозовий В. М., 2013. 416 с.
5. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навчальний посібник /За ред. Л. А. Найдьоновой, О. Т. Баришпольця. Київ: Міленіум, 2009. 440 с.
6. Мироненко Г. В. Час віртуального життя: монографія. Київ: Імекс-ЛТД, 2015. 134 с.
7. Найдьорова Л. А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: підручник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 244 с.
8. Немеш О. М. Віртуальна діяльність особистості: структура та динаміка психологічного змісту: монографія. Київ: Слово, 2017. 391 с.

Допоміжна

1. Камінська О. В. Психологічні особливості формування та прояву кіберсексуальної залежності. Молодий вчений. 2014. № 1. С. 132-136.
2. Корабльова В. М. Трансформації тілесного ландшафту: тіло-аватар, тіло-інтерфейс і шизосуб'єкт. Вісник Харківського національного університету. Серія: Філософія. Філософські перипетії. 2012. № 1012.
3. Лапа О. В. Явище кібербулінгу як соціально-педагогічна проблема віртуального спілкування сучасних дітей та молоді. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування*

України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія. 2013. Вип. 192. С. 291-298.

4. Макаренко Н. М., Павленко А. Г. Селфі як форма самопізнання. Проблеми сучасної психології: збірник наук. праць. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. Вип. 37. С. 200-217.

5. Малєєва Н. С. Залежність від соціальних мереж як соціально-психологічний феномен. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Психологія. 2015. Т. 20 Вип. 3. С. 62-70.

6. Махній М. М. “Покоління селфі”: соціалізація молоді у сфері публічної інтимності. Сучасна молодь у соціально-психологічному вимірі: здобутки чернігівських психологів: монографія / За наук. ред. А. Г. Скок, О.Ю. Дроздова, Т. В. Данильченко. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. с. 135-153.

7. Немеш О. М. Концептуальна модель психологічної допомоги особистості в умовах віртуалізації соціальних комунікацій. *Fundamental and Applied Researches In Practice of Leading Scientific Schools*. 2017. №21. С. 151-159.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Міжнародного гуманітарного університету: офіційний сайт. URL: https://mgu.edu.ua/science_library

2. Бібліотека Університету Ушинського: офіційний сайт. URL: <https://library.pdpu.edu.ua>

3. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: <http://www.mon.gov.ua>

4. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського: офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

5. Одеська національна наукова бібліотека: офіційний сайт. URL: <http://odnb.odessa.ua/>

6. Бібліотека Міжнародний гуманітарний університет <http://lib.onua.edu.ua/>

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни	4
Заплановані результати навчання	5
Структура навчальної дисципліни	6
Програма навчальної дисципліни	7
Теми та завдання практичних занять	12
Форми підсумкового контролю успішності здобувачів.....	29
Питання до екзамену.....	30
Критерії оцінювання (складові оцінювання результатів навчання)	35
Шкала за ECTS	33
Рекомендована література	36

Навчальне видання

Вікторія Борисівна Бедан

КІБЕРПСИХОЛОГІЯ

(для самостійної роботи здобувачів вищої освіти ступеня магістра зі
спеціальності 125 Кібербезпека та захист інформації)

Українською мовою

Підписано до друку 30.07.2023.
Формат 60x84/16. Ум-друк. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 2010-14.
Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com